

PR No. 14-92/93

PROGNOSE VAN BEDRIJFSUITKOMSTEN OP AKKERBOUW- EN VEEHOUDERIJBEDRIJVEN IN 1992/93

December 1992

Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO)
Afdeling Landbouw
Sectie Prognoses, Rentabiliteits- en Financieringsonderzoek

REFERAAT

PROGNOSE VAN BEDRIJFSUITKOMSTEN OP AKKERBOUW- EN VEEHOUDERIJBEDRIJVEN IN 1992/93

Dröge, H. en K.J. Poppe

Den Haag, Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO), 1992

Periodieke Rapportage 14-92/93

ISSN 0921-4143

41 p., 8 tab., bijl.

De jaarlijkse prognose geeft inzicht in de bedrijfsuitkomsten die naar verwachting op landbouwbedrijven in 1992/93 zullen worden behaald.

In de melkveehouderij stijgen de geldopbrengsten door hogere melkprices en verbeterde rundvleesprices. Door een gunstige eigen ruwvoederveorziening en lagere prices voor kracht- en ruwvoer dalen de bijkomende voerkosten per koe. Op de grotere weidebedrijven verbetert de kostendeckking met twee procentpunten tot 89% en resteert een arbeidsopbrengst per ondernemer van 42.000 gulden.

De akkerbouw wordt geconfronteerd met zeer lage aardappelprijzen. Ondanks de verwachte lagere prijs van suikerbieten stijgen de geldopbrengsten, door aantrekkelijk hogere kg-opbrengsten. Ook de geldopbrengsten van granen zijn iets hoger. Per saldo domineert echter het effect van de ingestorte aardappelopbrengsten. De verhouding tussen opbrengsten en kosten loopt op de grotere akkerbouwbedrijven met zestien procentpunten terug tot 76%. De arbeidsopbrengst per ondernemer daalt met f 50.000,- en wordt negatief.

In de intensieve veehouderij zorgen lagere opbrengsten voor teruglopende resultaten. Vooral in de zeugenhouderij leiden lagere biggenprices tot een sterke daling van de resultaten.

**Bedrijfsuitkomsten/Landbouwbedrijven/Ondernemersinkomen/Productiviteit/
Prices/Prognoses**

Overname van de inhoud toegestaan, mits met duidelijke bronvermelding.

INHOUD

	Blz.
1. ALGEMEEN	5
2. UITGANGSPUNTEN	6
- Grotere en kleinere bedrijven	6
- Bedrijfstypering	6
- Arbeidskosten en beloning voor bedrijfsleiding	6
- Pachtbasis en eigendomsbasis	7
- Renteberekening	7
3. PRESENTATIE VAN DE BEDRIJFSUITKOMSTEN	9
- Voorlopige bedrijfsuitkomsten over 1991/92	9
- Prognose voor 1992/93	9
4. SAMENVATTEND OVERZICHT VAN DE BEDRIJFSUITKOMSTEN	11
- Akkerbouwbedrijven	11
- Rundveehouderijbedrijven	14
- Intensieve veehouderij	15
5. INGEALCULEERDE PRIJZEN EN DE INVLOED VAN PRIJS- WIJZIGINGEN OP DE ARBEIDSOPBRENGST PER ONDERNEMER IN 1992/93	17
6. ONTWIKKELING OPBRENGSTPRIJZEN, PRIJZEN PRODUKTIE- MIDDELEN EN PRODUKTIVITEIT	20
7. ONDERNEMERSINKOMEN	24
8. BEDRIJFSRESERVERINGEN	26
BIJLAGEN: Specificatie bedrijfsuitkomsten per gebied	29

1. ALGEMEEN

Het doel van deze prognose is een actueel beeld te geven van de te verwachten bedrijfsuitkomsten in 1992/93 aan de hand van de kosten- en opbrengstenontwikkelingen voor zover die nu bekend zijn of kunnen worden verwacht. Voor zover de prijzen en hoeveelheden van bepaalde produktiemiddelen en produkten thans nog niet kunnen worden voorzien zijn genormaliseerde prijzen en hoeveelheden in rekening gebracht.

Verder zijn de in het Landbouw-Economisch Bericht van 1992 opgenomen ramingen voor 1991/92 bijgesteld op basis van de thans bekende voorlopige bedrijfsuitkomsten volgens de uitgewerkte bedrijfsboekhoudingen.

2. UITGANGSPUNTEN

Grotere en kleinere bedrijven

De berekeningen zijn gebaseerd op gegevens van bedrijven die volgens een landelijke steekproef zijn gekozen en waarvan het LEI een boekhouding bijhoudt.

De beschikbare bedrijven zijn ingedeeld in grotere en kleinere bedrijven. Als criterium voor deze indeling is gebruik gemaakt van standaardbedrijfseenheden (sbe). De grotere bedrijven hadden een bedrijfsomvang in sbe welke tot 1983/84 uitging boven een jaarlijks opschuivende grens. Deze grens kwam bij benadering overeen met een produktieomvang per man die gemiddeld bij een doelmatige bedrijfsgrootte wordt gerealiseerd. In 1983/84 was dat 158 sbe, hetgeen bijvoorbeeld overeen kwam met een akkerbouwbedrijf van circa 30 ha cultuurgrond of een weidebedrijf van circa 42 melkkoeien. Vanaf 1984/85 is verondersteld dat gemiddeld geen verdere opschuiving in bedrijfsomvang plaatsvindt. Zowel op de grotere als de kleinere bedrijven is de gemiddelde bedrijfsomvang in sbe onder invloed van de melkquotumregeling, mestwetgeving en dergelijke gestabiliseerd.

Bedrijfstypering

De prognoses hebben betrekking op akkerbouwbedrijven en rundveehouderijbedrijven in landbouwgebieden waarin deze in belangrijke mate voorkomen.

De indeling in bedrijfstypen is evenals de indeling naar bedrijfsgrootte gebaseerd op de sbe. Grotere akkerbouwbedrijven zijn bedrijven met minstens 80% van hun produktieomvang (gemeten in sbe) in marktbaar akkerbouwgewassen; op de kleinere akkerbouwbedrijven is deze grens gelegd bij 67%. Weidebedrijven hebben minstens 80% van hun produktie (sbe) in de rundveehouderij (met inbegrip van grasland en voedergewassen). Gemengde bedrijven met overwegend rundveehouderij hebben 40 tot 80% van de produktie (sbe) in de rundveehouderij en bovendien minder dan 40% in de verbouw van akkerbouwgewassen en minder dan 30% in de intensieve veehouderij. Van de gemengde bedrijven met overwegend akkerbouw en met intensieve veehouderij zijn geen prognoses opgesteld. De bedrijfstypering voor de prognose van 1993/94 zal worden gebaseerd op de nieuwe NEG-typering. Voor een toelichting hierop zie BEF 13-90/91, hoofdstuk 7.

Arbeidskosten en beloning voor bedrijfsleiding

De door de ondernemer en meewerkende gezinsleden verrichte uitvoerende arbeid is op basis van het aantal gewerkte uren in

rekening gebracht tegen het geldende CAO-uurloon voor een vaste medewerker, vermeerderd met de sociale lasten die voor rekening van de werkgever komen. Voor de betaalde arbeid is uitgegaan van de (volgens de boekhoudingen) betaalde arbeidskosten in de voorgaande jaren die verhoogd zijn overeenkomstig de stijging van de arbeidskosten per uur volgens de CAO.

In de berekende arbeidskosten van de ondernemer is geen beloning opgenomen voor bedrijfsleiding en voor het dragen van ondernemersrisico. Uitgaande van een vergoeding voor bedrijfsleiding op het niveau van 10% van de totale factorkosten bij een efficiënte bedrijfsvoering is deze voor 1992/93 te stellen op f 74,- per sbe. Dat komt op de grotere akkerbouwbedrijven gemiddeld overeen met ca. f 19.000,- per ondernemer en op de grotere rundveehouderijbedrijven met ca. f 15.000,- per ondernemer.

Pachtbasis en eigendomsbasis

De kosten van grond en gebouwen zijn berekend op basis van pacht. Over pachtर्सinvesteringen in moderne gebouwen e.d. wordt echter afschrijving en rente berekend op basis van eigendom. Voor dergelijke investeringen op eigendomsbedrijven is een overeenkomstig bedrag opgenomen als berekende pacht. Op grotere weidebedrijven wordt daardoor thans meer dan de helft van de kosten van grond en gebouwen bepaald op eigendomsbasis.

De kosten van grond en gebouwen op basis van eigendom zijn vooral door de hogere kosten van grond belangrijk hoger dan die op basis van pacht. Op de grotere akkerbouw- en weidebedrijven, waarvan ca. 40% meer dan 90% van de grond en gebouwen in eigendom heeft, bedroeg dat verschil in 1990/91 gemiddeld resp. f 405,- en f 535,- per ha. In 1991/92 zijn deze verschillen ongeveer op dat niveau gebleven.

Renteberekening

Het in het bedrijf geïnvesteerde vermogen (excl. grond en oude gebouwen) wordt elk jaar gewaardeerd op basis van de in dat jaar geldende prijs. De boekwaarde van de duurzame bedrijfsmiddelen wordt voortdurend aangepast aan de gestegen aanschaffingsprijzen. De uit deze herwaardering resulterende vermogenswinst wordt niet als een bedrijfsopbrengst beschouwd. In verband hiermede en ter voorkoming van dubbelstellingen wordt op de in rekening gebrachte rentevoet een correctie toegepast voor de in de rente begrepen vergoeding voor de geldontwaarding.

Op basis van het rendement van staatsobligaties (dat als uitgangspunt dient voor de rente over het eigen vermogen) en van de rente voor opgenomen kredieten, is na deze correctie voor 1992/93 een rentevoet in rekening gebracht van 6,5%. Deze rentevoet is voor alle bedrijven gelijk. Voor het (kort) omlopend vermogen in de gewassen wordt geen herwaardering toegepast en bedraagt de in rekening gebrachte rentevoet 8%.

Voor de grond is bij de bepaling van de kosten op eigendomsbasis 2,5% rente van de onverpachte waarde berekend; voor bedrijfsgebouwen is dezelfde rente aangehouden als voor de andere duurzame bedrijfsmiddelen, dus 6,5%.

3. PRESENTATIE VAN DE BEDRIJFSUITKOMSTEN

De bedrijfsuitkomsten van de afgelopen jaren zijn ontleend aan de bedrijfseconomische boekhoudingen van ca. 250 akkerbouwbedrijven en 500 rundveehouderijbedrijven.

De bedrijfsresultaten zijn gegeven in de vorm van de arbeidsopbrengst per ondernemer op pachtbasis. Op basis van de aangehouden uitgangspunten voor de vaststelling van de kosten van grond en gebouwen en van de rente, vormt de arbeidsopbrengst per ondernemer de vergelijkbare uit de bedrijfsexploitatie verkregen beloning voor zijn verrichte handenarbeid, bedrijfsleiding en ondernemersrisico.

Omdat bij de berekening van de arbeidsopbrengst geen aftrek is toegepast voor door de werkgevers of de werknemers verschuldigde premies voor volksverzekering en sociale premies mag deze arbeidsopbrengst niet worden vergeleken met het niveau van het bruto- of netto-inkomen uit arbeid van werknemers.

In de bijlagen is een specificatie gegeven van kosten en opbrengsten voor de verschillende groepen bedrijven vanaf 1987/88. Daarbij zijn de bedrijfsuitkomsten uitgedrukt in netto-bedrijfsresultaat en arbeidsopbrengst per ondernemer.

De voorlopige bedrijfsuitkomsten over 1991/92

De uitkomsten over 1991/92 zijn ontleend aan de afgesloten boekhoudingen. Het zijn echter voorlopige uitkomsten omdat op het moment van samenstelling nog slechts een deel van het aantal boekhoudingen (ca. 60%) was uitgewerkt, waarvan de uitkomsten bovendien op grond van nog beschikbaar komende gegevens voor wijziging vatbaar zijn.

De voorlopige uitkomsten moeten daarom worden onderscheiden van de ramingen die deze zomer in het Landbouw-Economisch Bericht zijn verschenen en betrekking hebben op een bijna afgelopen boekjaar. Ramingen berusten op schattingen op grond van gegevens uit diverse bronnen terwijl voorlopige uitkomsten zijn ontleend aan boekhoudingen van het op 30 april afgesloten boekjaar.

De prognoses voor 1992/93

Voor het boekjaar 1992/93, dat thans halverwege is, zijn uiteraard geen afgesloten boekhoudingen beschikbaar.

De prognoses berusten op gegevens voor zover deze intussen bekend zijn of met redelijke betrouwbaarheid kunnen worden geschat.

De verwachte volume-ontwikkeling van de afzonderlijke producten en produktiemiddelen is ingepast op het geconstateerde volumenniveau volgens de bedrijfsboekhoudingen in de afgelopen

jaren. De prognoses van de kg-opbrengsten per ha gewas zijn bijvoorbeeld gebaseerd op de ontwikkeling van de oogstramingen in 1992 waarbij rekening is gehouden met het verloop van de oogstramingen in voorgaande jaren in vergelijking met de kg-opbrengsten volgens de boekhoudingen in dezelfde jaren.

De in rekening gebrachte prijzen van de produktiemiddelen zijn afgestemd op het prijspeil zoals dat thans bekend is en/of voor de resterende maanden van het boekjaar te verwachten is.

De opbrengstprijzen van de marktorderingsprodukten (granen, suikerbieten, fabrieksaardappelen, melk, rundvlees, e.d.) zijn op grond van de EG-besluiten berekend tegen de thans gerealiseerde niveaus en de voor de rest van het boekjaar verwachte ontwikkeling daarvan. In de opbrengstprijzen zijn tevens begrepen mogelijke bijschrijvingen op ledenrekeningen.

De opbrengstprijzen van de vrije produkten (consumptieaardappelen, pootaardappelen, uien, e.d.) die op korte termijn sterk kunnen schommelen en die op de akkerbouwbedrijven een belangrijke invloed uitoefenen op de totale geldopbrengsten, zijn in rekening gebracht op basis van de actuele prijzen in de maanden augustus t/m oktober 1992. Uitgaande van de prijsvorming in dat reeds verstreken gedeelte van het verkoopseizoen is een raming gemaakt van de verwachte gemiddelde prijsniveaus van vrije produkten voor het gehele verkoopseizoen. Gezien de onzekerheid hierover en de invloed van voorverkopen, contractteelt en poolvorming op de uiteindelijk tot stand komende opbrengstprijzen, moet de uitkomst van deze berekening worden opgevat als een voorlopige indicatie. Als alternatief is daarom tevens voor vrije produkten een genormaliseerd prijspeil vastgesteld op basis van de gemiddelde prijzen in de afgelopen jaren, rekening houdende met trendmatige ontwikkelingen. Dat genormaliseerde prijsniveau kan uiteraard sterk afwijken van de werkelijke prijzen.

Een andere moeilijk te voorspellen factor vormen de weersomstandigheden in de rest van het jaar die met name nog van invloed kunnen zijn op de suikerbietenoogst en op het voederverbruik in de rundveehouderij. Ook hiervoor is uitgegaan van genormaliseerde omstandigheden in de rest van het jaar.

4. SAMENVATTEND OVERZICHT VAN DE BEDRIJFSUITKOMSTEN

In tabel 4.1 is het verloop gegeven van de gemiddelde arbeidsopbrengst per ondernemer in de verschillende groepen akkerbouwbedrijven en rundveehouderijbedrijven. De arbeidsopbrengst omvat de berekende kosten voor handenarbeid van de ondernemer en het netto-bedrijfsresultaat. In de bijlagen is een meer gedetailleerd overzicht gegeven van deze bedrijfsresultaten (pachtbasis, boekjaar mei t/m april). In dat overzicht zijn tevens de voorlopige uitkomsten over 1991/92 en de uitkomsten van de prognose voor 1992/93 opgenomen.

Het in tabel 4.1 weergegeven verloop van de arbeidsopbrengst per ondernemer moet worden beoordeeld tegen de achtergrond van de gestegen arbeidskosten in de afgelopen jaren. In 1990/91 en 1991/92 zijn de loonkosten per gewerkt uur volgens CAO voor een vaste vakarbeider in de landbouw gestegen met resp. 4,7% en 5,4% terwijl voor 1992/93 een stijging wordt voorzien van 4,6%. Dat komt overeen in deze jaren met f 61.000,-, f 64.300,- en f 67.200,- arbeidskosten bij een normale arbeidstijd volgens de CAO.

Op de grotere akkerbouwbedrijven komt het jaarlijks aantal gewerkte uren van de ondernemer gemiddeld ongeveer overeen met de arbeidstijd volgens de CAO. Op de grotere rundveehouderijbedrijven ligt het aantal gewerkte uren handenarbeid van de ondernemer gemiddeld echter ca. 25% (+ 450 uren) boven dit niveau.

Het netto-bedrijfsresultaat per ha dat in de bijlagen is vermeld geeft in dit opzicht een beter beeld van het verloop van de bedrijfsuitkomsten omdat daarbij de arbeidskosten volledig als kosten in rekening zijn gebracht. Daaruit blijkt dat in de afgelopen jaren het netto-bedrijfsresultaat van de meeste groepen bedrijven negatief was en de ondernemer per gewerkt uur dus een lagere beloning kreeg dan de loonkosten volgens de CAO. Met andere woorden: er is bij de waardering van de uren handenarbeid van de ondernemer tegen CAO-loon een negatieve beloning voor bedrijfsleiding en voor ondernemersrisico geweest.

Het aanmerkelijk lagere niveau van de arbeidsopbrengst per ondernemer op de kleinere bedrijven is vooral een gevolg van de kleinere productieomvang per man op deze bedrijven.

Akkerbouwbedrijven

In het boekjaar 1991/92 verslechterden de bedrijfsuitkomsten doordat de prijzen van de vrije produkten met bijna 9% daalden. De prijzen van suikerbieten waren onder invloed van een lage C-suikerproductie beter. De kg-opbrengsten van de akkerbouwprodukten lagen dooreengenenomen op een iets hoger niveau. De kg-opbrengsten van suikerbieten waren ten opzichte van het gunstige voorgaande jaar echter 14% lager. Gemiddeld lagen de kg-opbrengsten

Tabel 4.1 Arbeidsopbrengst x 1000 gld. per ondernemer (pachtbasis)

Akkerbouw	Grotere bedrijven					Kleinere bedrijven	
	totaal grotere klei- bedr.	Noordelijk klei- gebied	Centraal klei- gebied	Zuidwest. klei- gebied	Veen- kolo- niën	klei- gebieden	Veen- koloniën
1988/89	33,6	16,8	46,2	38,2	22,3	15,7	-4,4
1989/90	72,8	53,8	96,9	63,2	55,6	25,2	23,2
1990/91	60,1	54,6	93,5	50,1	33,5	16,0	3,2
1991/92 1)	32,0	25,0	60,0	30,0	10,0	10,0	-5,0
1992/93 2) 3)	-17,0	-30,0	0	-25,0	-10,0	-10,0	-10,0

Rundvee- houderij	Grotere bedrijven				Grotere gemengde bedrij- ven	Kleinere bedrijven	
	totaal grotere weide bedr.	Nrd.klei- en veen- weide- gebied	Weste- lijk weide- gebied	weide- bedr., zandge- bieden		weide- bedrij- ven	gemengde bedrij- ven
1988/89	71,2	85,3	76,2	66,3	42,4	25,9	5,2
1989/90	67,9	79,2	67,9	64,3	60,3	24,0	22,1
1990/91	38,3	47,0	37,4	34,8	32,8	8,8	-13,3
1991/92 1)	34,0	45,0	34,0	29,0	30,0	8,0	-10,0
1992/93 2) 3)	42,0	51,0	41,0	38,0	27,0	11,0	-13,0

1) Voorlopig; 2) Prognose; 3) Bij actuele opbrengstprijzen van vrije produkten. Uitgaande van genormaliseerde opbrengstprijzen zou de arbeidsopbrengst in duizenden guldens bedragen: Noordelijk kleigebied 11,0, Centraal kleigebied 54,0, Zuidwestelijk kleigebied 17,0, Veenkoloniën -5,0, kleinere bedrijven kleigebieden 7,0 en kleinere bedrijven Veenkoloniën -10,0.

Tabel 4.2 Gemiddelde arbeidsopbrengst in gld. per dier per jaar

	Fokzeugen	Vleesvarkens	Leghennen	Slachtkuikens (per 1000 kg af- geleverd gewicht)
1988/89	105	2	0,90	46
1989/90	720	78	3,50	127
1990/91	430	65	4,40 1)	244 1)
1991/92 1)	750	70	2,70	95
1992/93 2)	100	60	0,80	45

1) Voorlopig; 2) Prognose.

rond het normale niveau. Per saldo daalden de geldopbrengsten met bijna 2%.

De kosten stegen het afgelopen jaar met 7% door hogere prijzen van gewasbeschermingsmiddelen (+8%), stikstofmeststoffen (+11%), arbeid (+5%) en loonwerk (+4%). De arbeidsopbrengst per ondernemer daalde op de grotere akkerbouwbedrijven met bijna f 30.000,-.

Het lopende boekjaar 1992/93 kenmerkt zich door een forse prijsval van consumptie- en pootaardappelen. Ook hogere kg-opbrengsten van suikerbieten, consumptieaardappelen en uien beïnvloeden de uitkomsten (tabel 6.2).

Het groeiseizoen startte, na een voorspoedige poot- en zaaiperiode, met een grote ziektedruk door de aanwezigheid van insecten. Dit werd veroorzaakt door een langdurige warme herfst en een vrij zachte en droge winter die al vroeg in het voorjaar de bodemtemperatuur deed oplopen. Kevers, springstaarten, larven van cysteaaltjes, phytophthora en vroegtijdige luizenvluchten, die met name in het pootgoed het Y-virus overbrengen, zorgden voor een sterke toename van de ziektedruk. Daardoor is tot nu toe 10% van de pootaardappelen afgekeurd en een aanzienlijk hoger percentage gedeclasseerd (met name Bintje). De kg-opbrengsten van pootaardappelen dalen met 7%, mede door het vervroegd doodspuiten vanwege de ziektedruk. Het onderwatergewicht van fabrieksaardappelen blijft steken op 436 gram zodat het uitbetalingsgewicht met 5% afneemt.

De droge zomer betekende een vroege graanoogst. Het gunstige groeiseizoen heeft voor suikerbieten een grote oogst tot gevolg. In de Veenkoloniën herstelden de suikerbieten zich krachtig ten opzichte van het slechte voorgaande jaar (+35%). Ook landelijk is aanzienlijk meer suiker geproduceerd (+15%). Gemiddeld over alle produkten zijn de kg-opbrengsten nauwelijks veranderd in vergelijking met voorgaand jaar en liggen op een normaal niveau.

De hoeveelheid in Nederland geproduceerde C-suiker heeft zich bijna verdubbeld terwijl de prijs van wereldmarktsuiker een kwart lager ligt. De aardappelproduktie in Europa is verder gestegen met 8% hetgeen zowel door een uitbreiding van het areaal als door hogere kg-opbrengsten per ha is veroorzaakt.

Naar verwachting zullen de opbrengstprijzen met ruim 15% dalen. Met name de consumptieaardappelen (-39%), pootaardappelen (-24%) en de suikerbieten (-7%) zijn hiervoor verantwoordelijk. Maar ook uien en een aantal tuinbouwmatige produkten dalen door eenengemen fors in prijs.

Door deze ontwikkelingen zullen de geldopbrengsten eveneens met circa 15% dalen. Dit percentage loopt onder invloed van het bouwplan uiteen van 5% in de Veenkoloniën tot 19% in het Zuidwestelijk kleigebied.

De kosten stijgen met circa 1,5% door duurdere gewasbeschermingsmiddelen, arbeid, loonwerk en STOPA-heffingen. Stikstofmeststoffen worden goedkoper en de rentekosten dalen. De inzet van de produktiemiddelen vermindert licht onder invloed van de gunstige

oogstomstandigheden. De brutoproduktiviteit is daarmee vrijwel onveranderd.

Dit alles heeft tot gevolg dat de opbrengsten/kostenverhouding naar verwachting op de grotere akkerbouwbedrijven met ruim 16% zal verslechteren waardoor slechts f 76,- aan opbrengsten per f 100,- kosten wordt behaald. De verschillen tussen de gebieden geven hetzelfde beeld te zien als de daling van de geldopbrengsten. Dit betekent dat de arbeidsopbrengst per ondernemer op de grotere akkerbouwbedrijven in de kleigebieden met f 55.000,- à f 60.000,- sterk daalt. Op de grotere Veenkoloniale bedrijven bedraagt deze daling f 20.000,-. Door deze forse terugval in bedrijfsuitkomsten resteert, net als in 1987/88, geen beloning voor de arbeid van de ondernemer. De arbeidsopbrengst per ondernemer zal naar verwachting gemiddeld uiteenlopen van nihil (Centraal kleigebied) tot min f 30.000,- (Noordelijk kleigebied).

De bedrijfsuitkomsten van de kleinere bedrijven vertonen dezelfde ontwikkeling als die van de grotere. Door hun kleinere oppervlakte zijn de veranderingen echter geringer.

Rundveehouderijbedrijven

In 1991/92 verslechterden de bedrijfsuitkomsten op de melkveebedrijven licht ten opzichte van het voorgaande jaar. Dit werd veroorzaakt door zowel een ruilvoetverslechtering als door een verminderde produktiviteit. De melkprijs steeg krap 3% terwijl de vleesprijzen nog licht daalden. Kracht- en ruwvoer werden duurder, evenals arbeid, werktuigen en gebouwen. Totaal stegen de prijzen van de produkten met ruim 2% en de prijzen van de produktiemiddelen met 3,5%.

De melkproduktie per koe was iets hoger (+0,5%). De veebezetting per hectare daalde met 2%, vooral veroorzaakt door de quotumkorting van 2,39%. Ondanks de lagere veebezetting was er iets minder eigen ruwvoer beschikbaar door de extreem droge zomer. Er werd meer kracht- en ruwvoer aangekocht. De kunstmestgift daalde met ongeveer 5% per hectare. De quotumkosten namen wederom toe. Per saldo resteerde een produktiviteitsverslechtering van ongeveer 1%. De opbrengsten/kostenverhouding bedroeg 87, een verslechtering van 2,5%. De arbeidsopbrengst (tabel 4.1) daalde op de grotere weidebedrijven met f 4.000,- naar f 34.000,- per ondernemer.

In het lopende boekjaar 1992/93 blijft de hoeveelheid melk die heffingvrij geleverd mag worden gelijk aan die van vorig jaar. Wel is een toename van de produktie per hectare te verwachten door nog steeds toenemende huur van melkquotum. De tijdelijke schorsing van een deel van het quotum die bestond sinds 1987 is dit jaar omgezet in een permanente korting. Daarmee is ook een einde gekomen aan de uitbetaling van de vergoeding die hierop betrekking had.

De zomer van 1992 maakte een goede kwaliteit van het eigen ruwvoer mogelijk. De kwantiteit verbeterde ook iets ten opzichte

van voorgaand jaar, zodat minder krachtvoer hoeft te worden aangekocht. De melkgift per koe zal landelijk gezien nog slechts weinig toenemen, waardoor een einde komt aan de afname van de veebezetting per hectare. Voorzien wordt dat de produktiviteit op hetzelfde niveau blijft als in het voorgaande jaar (tabel 6.1).

De prijzen op de zuivelmarkt zijn dit jaar wederom iets aangetrokken. Verwacht wordt dat de melkprijs met 1,5% zal stijgen. Ook de prijzen van rundvee verbeteren ten opzichte van het magere voorgaande jaar (kalveren: +3%, koeien: +15%). Voorzien wordt dat de totale geldopbrengsten per ha 2,5% hoger zullen uitvallen dan voorgaand jaar.

De prijzen van de voedermiddelen zijn gedaald: die van krachtvoer met 5% en die van ruwvoer met 8%. De quotumkosten nemen nog toe, vooral ook door de toename van het huren van quotum via een éénjarig contract. In 1991/92 veranderde bijna 300.000 ton melkquotum tijdelijk van eigenaar, terwijl dat in 1992/93 ongeveer 400.000 ton zal bedragen. De bewerkingskosten worden wederom duurder waardoor de totale produktiemiddelen licht in prijs stijgen (+0,5%). Het bewerkingsvolume neemt verder af. De totale hoeveelheid produktiemiddelen zal slechts weinig hoger uitkomen dan vorig jaar.

De arbeidsopbrengst per ondernemer zal naar verwachting op de grotere weidebedrijven in 1992/93 ongeveer f 42.000,- bedragen, wat f 8.000,- meer is dan vorig jaar. Gemiddeld zal op de grotere weidebedrijven bijna 89% van de kosten worden goedge maakt door opbrengsten, een verbetering van 2% ten opzichte van voorgaand jaar.

Op de kleinere bedrijven met rundvee (circa 120 sbe) liggen de bedrijfsuitkomsten als regel op een niveau dat minder dan de helft bedraagt van dat op de grotere bedrijven (circa 270 sbe).

Intensieve veehouderij

In tabel 4.2 is een overzicht gegeven van de bedrijfsuitkomsten in een aantal takken van intensieve veehouderij, uitgedrukt in arbeidsopbrengst per dier per jaar.

Voor varkens en leghennen is het prijsverloop grillig en onzeker. Bij het bepalen van de verwachte opbrengstprijzen voor het gehele boekjaar is rekening gehouden met mogelijke prijsindicaties voor de komende maanden voor zover die op dit moment aannemelijk geacht kunnen worden. Door de onzekere prijsontwikkeling in de rest van het boekjaar en de grote invloed van relatief kleine prijsveranderingen kunnen de werkelijke uitkomsten dus nog sterk wijzigen. Evenals in de rundveehouderij zijn herwaarderingsverschillen tussen begin- en eindbalans buiten de resultatenrekening geboekt en maken geen deel uit van de arbeidsopbrengst.

De opbrengstprijzen van varkensvlees lagen in de eerste helft van het boekjaar 1992/93 op een vergelijkbaar gunstig niveau als in de eerste helft van het voorgaande jaar. De vast-

stelling van blaasjesziekte in het najaar heeft vervolgens geleid tot exportbelemmeringen, waardoor de opbrengstprijzen onder druk kwamen te staan. Ook met het oog op een hoger aanbod van varkensvlees in de EG wordt rekening gehouden met lagere opbrengstprijzen in de tweede helft van boekjaar 1992/93. De verwachting is dat de varkensvleesprijzen op jaarbasis 15% lager zullen zijn. Voor de biggen liggen de prijzen fors lager ten opzichte van het hoge niveau in het voorgaande jaar. Op jaarbasis worden de biggenprijzen 30% lager geraamd. Een hogere eierproductie heeft vooral in het begin van boekjaar 1992/93 geleid tot zeer lage eierprijzen. Ondanks een licht herstel op de eiermarkt zullen naar verwachting de opbrengstprijzen op jaarbasis met 7% dalen. De prijsdaling van slachtkuikens is onder invloed van de toegenomen productie, de stagnerende consumptie en een moeizame export van slachtkuikenvlees in het boekjaar 1992/93 onverminderd voortgezet. Gemiddeld wordt op jaarbasis een 3% lagere slachtkuikensprijs verwacht.

De prijzen van mengvoeders voor de intensieve veehouderij zijn over het geheel genomen gestabiliseerd danwel licht gedaald. Terwijl de varkensvoerders naar verwachting gelijk zullen blijven, worden de pluimveevoeders iets goedkoper. Het prijspeil van leghennen- en slachtkuikenvoeder is met respectievelijk 3% en 1% gedaald.

Ondanks de sterk gedaalde vleesvarkensprijzen (-15%) loopt naar verwachting de omzet en aanwas in de mesterij met slechts 3% terug als gevolg van de nog forsere daling van de biggenprijzen. De arbeidsopbrengst per vleesvarken kan zich mede daardoor nog redelijk handhaven, zij het op een wat lager niveau dan in 1991/92. Op de zeugenbedrijven vindt daarentegen nauwelijks compensatie plaats en zal de omzet en aanwas 30% lager uitkomen. Dit betekent dat de resultaten van de zeugenbedrijven aanzienlijk zullen terugvallen ten opzichte van het gunstige voorgaande jaar.

In de pluimveehouderij lopen de uitkomsten vooral terug door de lagere opbrengsten, terwijl de kosten nauwelijks dalen. In de leghennenhouderij is de terugval van de bedrijfsuitkomsten sterk vanwege de aanzienlijk lagere opbrengstprijzen. Maar ook de slachtkuikenhouders krijgen te maken met een forse daling van de arbeidsopbrengst.

Naar verwachting zullen voor vleesvarkens, zeugen, slachtkuikens en leghennen respectievelijk 99%, 80%, 96% en 92% van de kosten door opbrengsten worden gedegemaakt.

Ter oriëntering over het niveau van de bedrijfsuitkomsten zij nog vermeld dat op een gespecialiseerd bedrijf een arbeidskracht bij benadering een dagtaak heeft bij een gemiddelde productieomvang van 120 zeugen, 1.200 vleesvarkens, 22.000 leghennen of 50.000 slachtkuikens (580.000 kg afgeleverd gewicht per jaar).

5. INGEALCULEERDE PRIJZEN EN DE INVLOED VAN PRIJSWIJZIGINGEN OP DE ARBEIDSOPBRENGST PER ONDERNEMER IN 1992/93

De in tabel 4.1 en de bijlagen weergegeven arbeidsopbrengst per ondernemer voor 1992/93 is, zoals gezegd, zoveel mogelijk afgestemd op actuele prijzen en hoeveelheden van de produkten en produktiemiddelen. Voor zover de ontwikkeling nog niet bekend is, is van genormaliseerde productieomstandigheden uitgegaan.

Van de belangrijkste produkten en produktiemiddelen zijn de ingecalculerde landelijk gemiddelde prijzen voor 1992/93 in tabel 5.1 opgenomen. Van gebied tot gebied kunnen deze prijzen echter kleine verschillen vertonen op grond van geconstateerde afwijkingen van deze prijzen in de bedrijfsboekhoudingen van de afgelopen jaren. In deze tabel is ook opgenomen de in rekening gebrachte prijsontwikkeling in 1992/93 ten opzichte van het voorgaande jaar.

In tabel 5.2 is de invloed vermeld van mogelijke prijswijzigingen van de belangrijkste produkten en produktiemiddelen op de berekende arbeidsopbrengst in de verschillende gebieden. Deze invloed op het bedrijfsresultaat is aangegeven per procent prijswijziging. Voor de produkten, en met name voor de vrije produkten, zijn deze wijzigingen in het algemeen van grotere betekenis dan die voor de produktiemiddelen welke een stabielere prijsverloop vertonen.

Voor de belangrijkste vrije akkerbouwprodukten is in tabel 5.1 het verschil vermeld van de prijzen die gebaseerd zijn op de actuele marktontwikkeling ten opzichte van de genormaliseerde prijzen (consumptie-aardappelen -37%, pootaardappelen -20% en uien -60%). Dit betekent dat, indien de prijzen van de vrije akkerbouwprodukten inderdaad op het verwachte niveau voor het verkoopseizoen 1992/93 uitkomen, de gemiddelde resultaten op de akkerbouwbedrijven sterk onder die bij genormaliseerde prijzen zullen liggen. Opgemerkt kan worden dat de trendmatige ontwikkeling van de genormaliseerde prijzen voor de vrije produkten stagneert. De verschillen in arbeidsopbrengst per ondernemer (tabel 4.1) berekend bij verwachte prijzen ten opzichte van die bij genormaliseerde prijzen bedragen (afgerond) als volgt:

Noordelijk kleigebied	f -41.000,-
Centraal kleigebied	f -54.000,-
Zuidwestelijk kleigebied	f -42.000,-
Veenkoloniën	f - 5.000,-
Kleinere bedrijven in de kleigebieden	f -17.000,-
Kleinere bedrijven in de Veenkoloniën	f 0,-

Indien de in de prognose opgenomen prijzen afwijken van de prijsontwikkeling in de rest van het seizoen kan de prognose met behulp van de gegevens in de tabellen 5.1 en 5.2 worden bijgesteld.

Tabel 5.1 Verwachte landelijke prijsontwikkeling in 1992/93 (incl. BTW)

	1991/92	1992/93	Prijswijziging 1992/93 t.o.v. 1991/92
	gld.	gld.	%
Produkten:			
Tarwe 1)	39,50	39,75	+1
Gerst 1) 2)	41,20	44,-	+7
Haver 1)	43,50	46,-	+6
Rogge 1)	43,30	42,-	-3
Koolzaad (incl. ha-toeslag)	76,-	84,-	+11
Suikerbieten (suikergeh. 15,4%)	107,-	99,-	-7
Fabriksaardapp.(400 gr. owg)	11,50	11,20	-3
Consumptieaardappelen 3)	20,40	12,50 (20,-)	-39 (- 2)
Pootaardappelen 3)	49,40	37,50 (47,-)	-24 (- 5)
Zaaiuien 3)	17,70	7,50 (19,-)	-58 (+ 7)
Graszaad 3)	262,-	240,- (295,-)	-8 (+13)
Melk (vetgehalte 4,45%)	77,10	78,25	+1
Omzet en aanwas rundvee			+11
Omzet en aanwas vleesvarkens			-3
Omzet en aanwas fokzeugen			-30
Consumptieëieren	11,55	10,75	-7
Slachtkuikens	1,85	1,79	-3
Produktiemiddelen:			
Arbeid	32,75	34,25	+5
Werktuigen			+2
Werk door derden			+3
Gewasbeschermingsmiddelen			+7
Krachtvoeder rundvee	39,80	37,80	-5
Krachtvoeder varkens	48,10	48,00	0
Krachtvoeder pluimvee			-3
Ruwvoeder			-8
Stikstofmeststoffen	1,29	1,17	-9
Fosfaatmeststoffen	1,03	0,97	-6
Pacht			+2
Invest. moderne gebouwen			+2
Energie			-1
Rentevoet (netto)			-7
Algemene kosten			+3

1) Inclusief zaaigran; 2) Inclusief brouwergerst; 3) Tussen haakjes bij genormaliseerde opbrengstprijzen van vrije produkten.

Tabel 5.2 Invloed in gid. per procent prijswijziging op de arbeidsopbrengst per ondernemer in 1992/93

Akkerbouw	Grotere bedrijven				Kleinere bedrijven	
	Noordel. klei-gebied	Centraal klei-gebied	Zuidwest. klei-gebied	Veen-kolo-niën	Klei-gebieden	Veen-kolo-niën
Produkten:						
Tarwe	511	265	378	92	215	51
Gerst	87	35	65	36	38	25
Suikerbieten	559	621	431	634	307	324
Fabrieksaardapp.	45			918		449
Cons.aardapp. 1)	145	717	902	79	267	
Pootaardapp. 1)	1476	915	93	333	140	83
Zaaiuien 1)	16	149	88		59	
Graszaad 1)	55	76	111	63	65	7
Graanstro 1)	41	19	6	11	20	6
Produktiemiddelen:						
Arbeid	251	229	140	184	151	66
Werktuigen	683	683	622	491	304	233
Werk door derden	261	266	268	270	203	157
Gewasbesch.midd.	305	284	271	383	129	170
Footgoed	378	371	277	336	121	140
Stikstof	77	62	89	81	40	45
Fosfaat	21	25	26	14	12	12
Grond en gebouwen	664	726	539	530	302	227
Rundveehouderij						
		Grotere bedrijven			Kleinere bedrijven	
	Nrd.klei-en veen-weide-gebied	Westel. weide-gebied	Weide-bedr., zand-gebieden	Gemengde bedrijven	Weide-bedrij-ven	Gemengde bedrij-ven
Produkten:						
Melk	2559	2362	2295	1578	1039	944
Omzet en aanwas rundvee	384	408	499	340	232	209
Varkenshouderij	9	75	126	531	57	539
Produktiemiddelen:						
Arbeid	244	217	242	212	144	377
Werktuigen	457	399	425	381	199	227
Werk door derden	92	94	116	140	60	74
Krachtvoer rundv.	353	375	369	257	176	144
Ruwvoer rundvee	106	107	180	74	60	80
Krachtvoer varkens	5	54	85	331	39	391
Stikstof	94	71	70	53	35	35
Grond en gebouwen	596	593	510	455	248	267

1) Uitgaande van genormaliseerde prijzen (tabel 5.1)

6. ONTWIKKELING OPBRENGSTPRIJZEN, PRIJZEN PRODUKTIEMIDDELEN EN PRODUCTIVITEIT

Met behulp van gegevens uit de bedrijfsboekhoudingen is per groep van bedrijven nagegaan hoe van jaar tot jaar de ontwikkeling is geweest in de opbrengstprijzen van de produkten, de prijzen van de produktiemiddelen, de bruto-productiviteit en de opbrengsten/kostenverhouding. Uit deze regionale gemiddelden zijn landelijke gemiddelden berekend voor de grotere akkerbouwbedrijven en weidebedrijven. De gemengde bedrijven met overwegend rundvee zijn niet onder de weidebedrijven opgenomen omdat bij dit bedrijfstype vrij veel varkens voorkomen. Voor de kleinere bedrijven zijn dergelijke becijferingen niet gegeven. Een analyse van de structurele verschillen tussen grotere en kleinere bedrijven is elders gepubliceerd 1).

Het verloop van de ontwikkeling in kosten en opbrengsten is gegeven in tabel 6.1.

De prijsontwikkeling van de produkten op de akkerbouwbedrijven staat onder invloed van de sterk fluctuerende opbrengstprijzen van de vrije produkten. Indien de in tabel 5.1 vermelde opbrengstprijzen van deze produkten in het boekjaar 1992/93 gerealiseerd worden, zullen deze, landelijk gezien en met inbegrip van marktordeningsprodukten, gemiddeld aanmerkelijk lager uitkomen dan het prijsniveau van vorig jaar (-15%). De geringere daling op basis van genormaliseerde prijzen in 1992/93 wordt veroorzaakt doordat de genormaliseerde prijzen voor de vrije produkten hoger liggen dan de verwachte opbrengstprijzen (tabel 5.1). Op de weidebedrijven wordt een stijging in de opbrengstprijzen voorzien van 2,5%.

Verwacht wordt dat de produktiemiddelen in 1992/93 op de akkerbouwbedrijven en de weidebedrijven gemiddeld respectievelijk 2% en 0,5% duurder zullen worden. De sterkste prijsstijgingen doen zich voor bij bewerkingskosten en gewasbeschermingsmiddelen terwijl daarentegen rundveevoeders, meststoffen en de rentevoet in prijs omlaag zijn gegaan.

De bruto-productiviteit in tabel 6.1 geeft de ontwikkeling aan van de hoeveelheden produkt in verhouding tot die van de produktiemiddelen. Hierin komen tevens tot uitdrukking veranderingen in intensiteit en bouwplansamenstelling. Een nadere specificatie van de verwachte volume-ontwikkeling is gegeven in tabel 6.2.

Op de grotere akkerbouwbedrijven is de bruto-productiviteit in 1991/92 1% teruggelopen. Voor het lopende jaar 1992/93 wordt de fysieke produktie rond het normale niveau geraamd. Gemiddeld

---

1) Periodieke Rapportages 5-85 en 6-87.

blijft de bruto-productie gelijk aan vorig jaar. Het gebruik van produktiemiddelen is daarbij iets verminderd. Voorzien wordt dat de bruto-productiviteitsontwikkeling per saldo met 1% zal verbeteren op de akkerbouwbedrijven.

Op de grotere weidebedrijven is de bruto-productiviteit vorig jaar eveneens 1% achteruitgegaan. In het lopende jaar 1992/93 wordt een vrijwel onveranderde bruto-productie per ha verwacht. Ook de inzet van de hoeveelheid produktiemiddelen blijft nagenoeg gelijk. Per saldo betekent deze ontwikkeling, een gelijkblijvende bruto-productiviteit.

De opbrengsten/kostenverhouding zal in 1992/93 als resultaat van de verwachte ontwikkeling in prijzen en productiviteit op de akkerbouwbedrijven gemiddeld 16% omlaag gaan (ruilvoet -17%). Op de weidebedrijven wordt een verbetering van de opbrengsten/kostenverhouding voorzien met 2% (ruilvoet +2%).

Tabel 6.1 Landelijke ontwikkeling prijzen en produktiviteit op grotere bedrijven (in % van het voorgaande jaar)

	Prijzen produkten	Prijzen produktie- middelen	Bruto- produk- tiviteit 3)	Opbrengsten/ kosten- verhouding 4)
Akkerbouwbedrijven				
1982/83	- 4,9	+ 5,4	+ 8,1	- 2,5
1983/84	+ 51,4	+ 2,6	- 17,9	+ 21,1
1984/85	- 30,3	+ 5,1	+ 14,3	- 24,2
1985/86	- 7,7	+ 1,4	- 3,2	- 11,9
1986/87	+ 0,1	+ 2,5	+ 16,4	+ 13,7
1987/88	- 9,6	+ 1,1	- 9,0	- 18,7
1988/89	+ 21,1	- 1,6	- 3,6	+ 18,7
1989/90	+ 7,8	+ 5,5	+ 9,6	+ 11,9
1990/91	- 6,9	+ 4,2	+ 7,7	- 3,8
1991/92 1)	- 4,0	+ 3,5	- 1,0	- 8,0
1992/93 2)	- 15,0 (-3,5)	+ 2,0	+ 1,0	- 16,0 (-4,5)
Weidebedrijven				
1982/83	+ 3,5	+ 4,2	+ 1,0	+ 0,3
1983/84	+ 1,7	+ 4,4	- 0,8	- 3,3
1984/85	- 2,5	- 2,2	- 0,9	- 1,2
1985/86	+ 0,4	+ 2,0	+ 3,3	+ 1,7
1986/87	- 1,4	- 1,5	+ 0,5	+ 0,6
1987/88	+ 2,4	- 2,6	- 0,8	+ 4,3
1988/89	+ 4,4	+ 2,2	+ 3,3	+ 5,5
1989/90	+ 0,3	+ 4,4	+ 2,6	- 1,4
1990/91	- 10,2	+ 1,5	+ 1,2	- 10,5
1991/92 1)	+ 2,0	+ 3,5	- 1,0	- 2,5
1992/93 2)	+ 2,5	+ 0,5	0	+ 2,0

1) Voorlopig; 2) Prognose; tussen haakjes bij genormaliseerde opbrengstprijzen voor vrije produkten; 3) De bruto- produktiviteit is de resultante van de ontwikkeling in de hoeveelheden produkt (bruto- produktie) t.o.v. de hoeveelheden produktiemiddelen (bruto- input); 4) De opbrengsten/kostenverhouding is de resultante van de ontwikkeling in de verhouding tussen de prijzen van de produkten enerzijds en in de prijzen van de produktiemiddelen en de bruto- produktiviteit anderzijds.

Tabel 6.2 Verwachte volume-ontwikkeling in 1992/93 op grotere bedrijven

Akkerbouw	Noordelijk klei- gebied	Centraal klei- gebied	Zuidwest. klei- gebied	Veen- koloniën
Kg-opbrengst per ha (oogst 1992)				
Wintertarwe	8450	8600	8400	6000
Zomergerst	6500	6150	6300	4900
Haver				4750
Suikerbieten	68000	79000	69700	58600
Fabr. aardappelen (400 owg)	39400			41800
Cons. aardappelen	40500	56000	46400	38200
Pootaardappelen	33000	36600	31300	21400
Zaaiuien		59700	51000	
Wijziging kg-opbrengst per ha (in % van vorig jaar)				
Wintertarwe	+5	+4	-1	-7
Suikerbieten	+15	+14	+7	+35
Fabr. aardappelen	-6			-5
Cons. aardappelen	+20	+4	+6	-2
Pootaardappelen	-8	-5	-11	-5
Zaaiuien		+27	+10	
Volume-wijziging per ha cult.gr. (in % van vorig jaar)				
Produkten	-1,5	-1,0	+1,0	+2,0
Produktiemiddelen	-2,5	-1,5	+0,5	+1,0
Rundveehouderij				
	Nrd.klei- en veen- weide- gebied	Westelijk weide- gebied	Weide- bedrijven, zand- gebieden	Gemengde bedrij- ven
Kg melk per koe				
	6850	6850	6700	6750
Volume-wijziging per ha cult.gr. (in % van vorig jaar)				
Melk	+1,1	+1,2	+0,7	+1,4
Produkten (totaal)	+0,3	+0,3	0	+0,4
Voederaankopen/winning	+0,9	+1,1	+0,3	+1,5
Produktiemiddelen (totaal)	+0,1	+0,3	-0,1	+1,0

7. ONDERNEMERSINKOMEN

In het voorgaande is de ontwikkeling in de rentabiliteit gegeven aan de hand van de begrippen netto-bedrijfsresultaat en arbeidsopbrengst waarbij het BEDRIJF centraal staat. Daarnaast kan een indruk worden gegeven van de ontwikkeling in het inkomen waarbij de positie van de ONDERNEMER als persoon centraal staat. Het ondernemersinkomen omvat naast de arbeidsopbrengst per ondernemer de niet-uitbetaalde vergoeding voor bedrijfsvermogen en incidentele bedrijfsopbrengsten. De niet-uitbetaalde vergoeding voor bedrijfsvermogen is samengesteld uit de som van de berekende rente over de waarde van de gehele bedrijfsinventaris en de berekende pacht voor grond en gebouwen in eigendom, verminderd met de som van de betaalde rente voor leningen, afschrijving op bedrijfsgebouwen in eigendom en van eigenaarslasten.

De verschillen tussen ondernemersinkomen en arbeidsopbrengst berusten voornamelijk op verschillen in de grootte en het aandeel van het eigen vermogen in verhouding tot het totale bedrijfsvermogen. Opgemerkt kan worden dat de bedrijfsuitkomsten in de vorm van netto-bedrijfsresultaat en arbeidsopbrengst per ondernemer voor de beoordeling van de rentabiliteit daardoor een beter uitgangspunt vormen in verband met de betere onderlinge vergelijkbaarheid van de bedrijfsuitkomsten en dus ongeacht wie het vermogen heeft verschaft.

Het ondernemersinkomen in tabel 7.1 ligt gemiddeld op een hoger niveau dan de arbeidsopbrengst per ondernemer in tabel 4.1. De ontwikkeling van de verschillen daartussen loopt voor de verschillende gebieden uiteen. Op de grotere bedrijven bedroeg dat verschil in de laatste jaren circa f 16.000,- tot f 25.000,-.

Tabel 7.1 *Ondernemersinkomen x 1000 gld. per ondernemer*

Akkerbouw	Grotere bedrijven					Kleinere bedrijven	
	totaal grotere bedrijven	Noordelijk klei- gebied	Centraal klei- gebied	Zuidwest. klei- gebied	Veen- kolo- niën	klei- gebieden	Veen- koloniën
1988/89	47,7	39,8	57,5	49,4	37,7	27,8	7,5
1989/90	90,7	76,1	113,1	78,9	74,4	40,3	41,8
1990/91	79,5	80,9	114,0	68,2	52,2	28,5	18,5
1991/92 1)	54,0	49,0	81,0	53,0	31,0	24,0	10,0
1992/93 2)	5,0	-5,0	22,0	-3,0	11,0	5,0	5,0

Rundvee- houderij	Grotere bedrijven				Grotere gemengde bedrij- ven	Kleinere bedrijven	
	totaal grotere weidebe- drijven	Nrd.klei- en veen- weide- gebied	Weste- lijk weide- gebied	weide- bedr., zandge- bieden		weide- bedrij- ven	gemengde bedrij- ven
1988/89	89,8	101,7	97,5	85,0	59,5	41,1	14,3
1989/90	90,4	101,9	92,1	86,2	80,8	39,5	35,7
1990/91	60,7	69,4	60,2	57,1	56,1	25,1	-1,0
1991/92 1)	53,0	64,0	54,0	48,0	50,0	21,0	5,0
1992/93 2)	61,0	70,0	61,0	57,0	47,0	24,0	0

1) Voorlopig; 2) Prognose.

Tabel 8.1 *Bedrijfsreserveringen x 1000 gld. per bedrijf*

	Grotere bedrijven			Kleinere bedrijven	
	akkerbouw bedrijven, klei- gebieden	akkerbouw bedrijven, Veen- koloniën	weide- bedrijven	akker- bouwbe- drijven	weide- bedrij- ven
1988/89	12,0	-13,0	48,0	-13,0	24,0
1989/90	52,0	43,0	58,0	8,0	10,0
1990/91	36,0	18,0	9,0	-3,0	-11,0
1991/92 1)	-7,0	-22,0	1,0	-19,0	-13,0
1992/93 2)	-65,0	-35,0	10,0	-30,0	-8,0

1) Voorlopig; 2) Prognose.

8. BEDRIJFSRESERVERINGEN

Uitgaande van het ondernemersinkomen in tabel 7.1 kunnen de besparingen worden berekend. Het ondernemersinkomen dient daartoe vermeerderd te worden met de niet-uitbetaalde arbeidskosten voor meewerkende gezinsleden en het inkomen van buiten het bedrijf en vervolgens deze som (totaal gezinsinkomen) te verminderen met de betaalde persoonlijke belastingen, de betaalde premies voor volksverzekeringen en de gezinsbestedingen. Vermogenswinsten als gevolg van prijsstijgingen vallen hier buiten.

Er bestaat een samenhang tussen bedrijfsuitkomsten, besparingen en bedrijfsomvang. Voor akkerbouwbedrijven is een hoger niveau van bedrijfsuitkomsten noodzakelijk om dezelfde besparingen te kunnen realiseren dan op overeenkomstige weidebedrijven. Dat staat hoofdzakelijk in verband met de lagere berekende arbeidskosten op de akkerbouwbedrijven.

De besparingen zijn niet uitsluitend bestemd voor het bedrijf maar moeten tevens dienen als voorziening voor toekomstige inkomensbehoeften en persoonlijke risico's in verband met ouderdom, ziekte, invaliditeit en sterfte. In het algemeen worden door agrarische ondernemers weinig van dergelijke voorzieningen getroffen en houdt men de besparingen bij voorkeur in het bedrijf. Met het oog echter op de verschillende doeleinden in de persoonlijke en zakelijke sfeer zijn de besparingen gesplitst in gezinsreserveringen en bedrijfsreserveringen.

De gezinsreserveringen zijn gesteld op 28% van de consumptieve bestedingen. Daarbij is verondersteld dat het netto-loon van overeenkomstige werknemers gelijk is aan hun consumptieniveau 1). In 1991/92 bedroegen de aldus berekende gezinsreserveringen zowel op grotere akkerbouw- als weidebedrijven circa f 18.000,-.

De bedrijfsreserveringen, die overblijven na aftrek van de gezinsreserveringen, zijn bestemd voor versterking van de financieringsgrondslag van het bedrijf, de bedrijfsontwikkeling en het opvangen van de financiële gevolgen bij bedrijfsopvolging. De bedrijfsreserveringen geven een aanduiding voor de continuïteitsmogelijkheden van het bedrijf.

Het niveau van de bedrijfsreserveringen kan worden gezien tegen de achtergrond van het bedrijfsvermogen. Als gevolg van vooral de hoge grondprijzen loopt het bedrijfsvermogen op eigendomsbedrijven en pachtbedrijven sterk uiteen. Op de grotere akkerbouwbedrijven bedroeg het geïnvesteerde bedrijfsvermogen in 1990/91 f 1.970.000,- op eigendomsbedrijven tegenover f 780.000,- op pachtbedrijven; op de grotere weidebedrijven lagen deze cij-

---

1) Publikatie 13-84/85, par. 3.3.

fers op respectievelijk f 1.840.000,- en f 1.050.000,-. Uit onderzoek is gebleken dat de mate van eigendom en pacht nauwelijks of niet van invloed is op het niveau van besparingen en bedrijfsreserveringen. Op eigendomsbedrijven is het echter aannemelijk de doelstelling met betrekking tot het niveau van vermogensvorming hoger te stellen dan op pachtbedrijven.

Omdat nog slechts een gedeelte van de bedrijfsboekhoudingen over 1991/92 is uitgewerkt, en 20% daarvan ook geen financie-ringsboekhouding heeft, zijn uit het oogpunt van betrouwbaarheid verschillende groepen bedrijven in tabel 8.1 samengevoegd. De gemengde bedrijven zijn buiten beschouwing gelaten.

De bedrijfsreserveringen vertonen vooral op de klei-akkerbouwbedrijven van jaar op jaar een wisselend beeld onder invloed van de opbrengstprijzen voor de vrije produkten. Verder zijn de reserveringen onderhevig aan grote verschillen in belastingbetalingen over voorgaande jaren. In jaren met negatieve bedrijfsreserveringen brengen de bedrijven vaak onvoldoende op om de gezinsbestedingen te dekken terwijl de armslag voor het versterken van de bedrijven volledig ontbreekt.

In 1992/93 worden alleen op de grotere weidebedrijven positieve bedrijfsreserveringen verwacht. Ook over een langere periode gezien konden op de grotere weidebedrijven gemiddeld in de afgelopen jaren bedrijfsreserveringen worden gerealiseerd waardoor de bedrijfscontinuïteit positief kan worden beoordeeld. Op de akkerbouwbedrijven en op de kleinere weidebedrijven is de situatie minder gunstig. Indien de bedrijfsreserveringen in een reeks van jaren gemiddeld negatief zijn geweest wordt de financiële weerstandskracht op langere termijn verzwakt.

BIJLAGEN

Bedrijfsuitkomsten van grotere akkerbouwbedrijven in het Noordelijk kleigebied

	1987/88	1988/89	1989/90	1990/91	Voorlopig 1991/92	Prognose 1992/93 1)
	I Algemene gegevens					
Cultuurgrond (ha)	62,65	67,25	70,15	65,15	66,85	69,00
Grondgebruik in % van bouwland						
Granen	39	45	41	41	39	37
aardappelen	23	20	23	25	24	26
suikerbieten	21	21	20	19	18	18
overige	17	14	16	15	19	19
Aantal volwaardige arbeidskrachten	1,9	1,9	2,1	1,8	1,8	1,8
Productie in sbe	347	356	396	380	388	389
II Resultaten in Gld. per ha						
Granen	1112	1254	1270	1212	1208	1245
Aardappelen	2366	2618	3522	3892	3622	2645(3455)
Suikerbieten	1012	1197	1427	1272	1139	1160
Ov. marktbaar gewassen	573	477	805	956	911	660(700)
Veehouderij en div. opbr.	259	287	250	210	235	230
Totaal opbrengsten	5322	5833	7274	7542	7115	5940(6790)
Arbeid (zonder bedrijfsleiding)	1829	1784	1859	1939	2028	2030
Werktuigen	1327	1227	1354	1387	1418	1415
Werk door derden	509	425	504	535	561	540
Gewasbeschermingsmiddelen	570	501	549	581	574	630
Meststoffen	402	352	350	331	336	310
Zaai- en pootgoed	611	508	744	858	841	780
Grond en gebouwen (pachtbasis)	1397	1379	1379	1354	1384	1375
Overige kosten	890	672	743	825	888	970
Totaal kosten	7535	6786	7482	7810	8030	8055
Netto-bedrijfsresultaat	-2213	-953	-208	-268	-915	-2115(-1265)
III Arbeidsopbrengst ondernemer	-43400	16800	53800	54600	25000	-30000(11000)

1) Tussen haakjes vrije produkten bij genormaliseerde opbrengstprijzen.

Bedrijfsuitkomsten van grotere akkerbouwbedrijven in het Centraal kleigebied

I Algemene gegevens	1987/88	1988/89	1989/90	1990/91	Voorlopig	Prognose
	1987/88	1988/89	1989/90	1990/91	1991/92	1992/93 I)
Cultuurgrond (ha)	49,60	45,60	43,95	47,25	43,95	47,00
Grondgebruik in % van bouwland						
granen	24	24	22	24	23	24
aardappelen	29	27	29	29	30	30
suikerbieten	24	22	21	21	21	20
overige	23	27	28	26	26	26
Aantal volwaardige arbeidskrachten	1,7	1,6	1,6	1,6	1,5	1,6
Productie in sbe	311	295	303	316	311	336
II Resultaten in gld. per ha						
Granen	730	718	702	765	729	795
Aardappelen	2800	3630	4770	4442	4327	3025(4130)
Suikerbieten	1406	1589	1736	1712	1649	1570
Ov. marktbaar gewassen	1140	1689	2422	2364	2188	1945(2215)
Veehouderij en div. opbr.	395	402	453	380	829	805
Totaal opbrengsten	6471	8028	10083	9683	9722	8140(9515)
Arbeid (zonder bedrijfsleiding)	1933	2016	2140	2048	2283	2380
Werktuigen	1537	1541	1623	1655	1775	1730
Werk door derden	585	603	633	659	663	675
Gewaasbeschermingsmiddelen	633	604	598	663	679	720
Meststoffen	460	410	368	358	360	345
Zaaizaad en pootgoed	710	673	966	943	983	940
Grond en gebouwen (pachtbasis)	1415	1459	1640	1696	1873	1835
Overige kosten	971	901	1054	892	1304	1330
Totaal kosten	8244	8207	9022	8914	9920	9955
Netto-bedrijfsresultaat	-1773	-179	1061	769	-198	-1815(-440)
III Arbeidsopbrengst ondernemer						
	-15000	46200	96900	93500	60000	0(54000)
31 1) Tussen haakjes vrije produkten bij genormaliseerde opbrengstprizen.						

Bedrijfsuitkomsten van grotere akkerbouwbedrijven in het Zuidwestelijk kleigebied

I Algemene gegevens	1987/88	1988/89	1989/90	1990/91	Voorlopig	Prognose
	1991/92 1992/93 1)					
Cultuurgrond (ha)	55,70	57,50	58,80	58,90	59,90	59,00
Grondgebruik in % van bouwland						
granen	30	30	33	33	33	32
aardappelen	23	22	21	23	23	24
suikerbieten	17	17	17	16	15	15
overige	30	30	29	30	29	29
Aantal volwaardige arbeidskrachten	1,5	1,6	1,6	1,5	1,5	1,6
Productie in sbe	293	307	303	314	327	335
II Resultaten in gld. per ha						
Granen	931	995	1064	999	1014	1015
Aardappelen	1607	2108	2506	2389	2193	1470(2275)
Suikerbieten	973	1135	1293	1239	1062	985
Ov. marktbaar gewassen	1354	1527	1377	1567	1874	1440(1615)
Veehouderij en div. opbr.	399	590	353	385	365	385
Totaal opbrengsten	5264	6355	6593	6579	6508	5295(6275)
Arbeid (zonder bedrijfsleiding)	1606	1662	1604	1697	1778	1925
Werktuigen	1239	1312	1233	1338	1434	1420
Werk door derden	633	599	604	554	597	615
Gewasbeschermingsmiddelen	526	502	494	509	586	620
Meststoffen	420	385	424	380	425	390
Zaai- en pootgoed	496	451	529	594	615	635
Grond en gebouwen (pachtbasis)	1106	1107	1096	1153	1228	1235
Overige kosten	560	735	593	615	649	645
Totaal kosten	6586	6792	6537	6840	7312	7485
Netto-bedrijfsresultaat	-1322	-437	55	-261	-804	-2190(-1210)
III Arbeidsopbrengst ondernemer						
	-5500	38200	63200	50100	30000	-25000(17000)

1) Tussen haakjes vrije produkten bij genormaliseerde opbrengstprijzen.

Bedrijfsuitkomsten van grotere akkerbouwbedrijven in de Veenkoloniën

I Algemene gegevens	1987/88	1988/89	1989/90	1990/91	Voorlopig		Prognose	
					1991/92	1992/93 1)		
Cultuurgrond (ha)	56,90	61,50	65,90	60,45	61,80	64,00		
Grondebruik in % van bouwland								
granen	14	18	22	19	16	14		
aardappelen	45	46	45	46	45	47		
suikerbieten	19	19	20	19	20	20		
overige	21	17	14	16	19	19		
Aantal volwaardige arbeidskrachten	1,4	1,5	1,4	1,4	1,4	1,4		
Productie in sbe	255	282	291	295	289	322		
II Resultaten in gld. per ha								
Granen	348	378	469	407	372	335		
Aardappelen	2910	3080	3150	2918	2843	2475(2555)		
Suikerbieten	984	1118	1260	1244	1014	1220		
Ov. marktbare gewassen	618	467	519	692	862	825(840)		
Veehouderij en div. opbr.	168	195	131	157	179	175		
Totaal opbrengsten	5028	5238	5529	5418	5270	5030(5125)		
Arbeid (zonder bedrijfsleiding)	1515	1448	1385	1470	1511	1670		
Verktuigen	829	885	858	915	963	945		
Werk door darden	446	415	421	471	498	520		
Gewasbeschermingsmiddelen	655	549	535	613	668	735		
Meststoffen	519	454	421	380	385	370		
Zaaizaad en pootgoed	556	573	558	587	670	645		
Grond en gebouwen (pachtbasis)	878	966	940	956	1008	1020		
Overige kosten	689	693	495	567	605	620		
Totaal kosten	6087	5983	5613	5959	6308	6525		
Netto-bedrijfsresultaat	-1059	-745	-84	-541	-1038	-1495(-1400)		
III Arbeidsopbrengat ondernemer								
	3100	22300	55600	33500	10000	-10000(-5000)		

1) Tussen haakjes vrije produkten bij genormaliseerde opbrengstprizen.

Bedrijfsuitkomsten van kleinere akkerbouwbedrijven in de kleigebieden

	1987/88					1988/89					1989/90					1990/91					Voorlopig 1991/92		Prognose 1992/93 1)	
	26,35	25,80	25,80	25,80	25,80	25,80	25,80	25,80	25,80	25,80	24,20	24,20	24,20	24,20	24,25	24,25	26,50	26,50						
I Algemene gegevens																								
Cultuurgrond (ha)	29	36	35	35	33	33	33	33	33	33	33	33	33	32	32	31	31							
Grondebruik in % van bouwland	16	15	14	14	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15							
granen	20	19	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18							
aardappelen	35	30	33	33	34	34	34	34	34	34	34	34	34	35	35	36	36							
suikerbieten	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1							
overige	131	126	127	127	126	126	126	126	126	126	126	126	126	124	124	140	140							
Aantal volwaardige arbeidskrachten																								
Produktie in sbe																								
II Resultaten in gld. per ha																								
Granen	793	1037	1080	1080	1012	1012	1012	1012	1012	1012	1012	1012	1012	1046	1046	1010	1010							
Aardappelen	1162	1540	1817	1817	1863	1863	1863	1863	1863	1863	1863	1863	1863	1773	1773	1115(1630)	1115(1630)							
Suikerbieten	1054	1236	1343	1343	1292	1292	1292	1292	1292	1292	1292	1292	1292	1192	1192	1230	1230							
Ov. marktbaar gewassen	1532	1211	1762	1762	1562	1562	1562	1562	1562	1562	1562	1562	1562	1628	1628	1500(1675)	1500(1675)							
Veehouderij en div. opbr.	484	766	330	330	780	780	780	780	780	780	780	780	780	814	814	815	815							
Totaal opbrengsten	5025	5790	6332	6332	6509	6509	6509	6509	6509	6509	6509	6509	6509	6453	6453	5670(6360)	5670(6360)							
Arbeid (zonder bedrijfsleiding)	2316	2363	2704	2704	2891	2891	2891	2891	2891	2891	2891	2891	2891	2976	2976	3170	3170							
Werktuigen	1105	1083	1159	1159	1194	1194	1194	1194	1194	1194	1194	1194	1194	1205	1205	1215	1215							
Werk door derden	754	710	726	726	787	787	787	787	787	787	787	787	787	816	816	810	810							
Gewasbeschermingsmiddelen	469	401	432	432	422	422	422	422	422	422	422	422	422	473	473	515	515							
Meststoffen	433	376	359	359	343	343	343	343	343	343	343	343	343	345	345	325	325							
Zaaizaad en pootgoed	429	372	495	495	478	478	478	478	478	478	478	478	478	476	476	485	485							
Grond en gebouwen (pachtbasis)	1054	1109	1093	1093	1182	1182	1182	1182	1182	1182	1182	1182	1182	1219	1219	1210	1210							
Overige kosten	782	854	729	729	994	994	994	994	994	994	994	994	994	961	961	960	960							
Totaal kosten	7342	7268	7697	7697	8391	8391	8391	8391	8391	8391	8391	8391	8391	8471	8471	8690	8690							
Netto-bedrijfsresultaat	-2317	-1478	-1365	-1365	-1782	-1782	-1782	-1782	-1782	-1782	-1782	-1782	-1782	-2018	-2018	-3020(-2330)	-3020(-2330)							
III Arbeidsopbrengst ondernemer	-6700	15700	25200	25200	16000	16000	16000	16000	16000	16000	16000	16000	16000	10000	10000	-10000(7000)	-10000(7000)							

1) Tussen haakjes vrije produkten bij genormaliseerde opbrengstprijzen.

Bedrijfsuitkomsten van kleinere akkerbouwbedrijven in de Veenkoloniën

I Algemene gegevens	1987/88	1988/89	1989/90	1990/91	Voorlopig 1991/92	Prognose 1992/93 1)
	Cultuurgrond (ha)	27,75	28,75	30,40	29,00	29,60
Grondgebruik in % van cultuurgrond						
granen	14	25	19	18	14	19
aardappelen	42	40	39	44	45	43
suikerbieten	21	21	20	20	20	20
overige	23	14	22	17	21	18
Aantal volwaardige arbeidskrachten	1,0	1,1	0,9	1,0	0,9	0,9
Produktie in sbe	118	115	122	118	114	125
II Resultaten in gld. per ha						
Granen	344	463	362	354	307	410
Aardappelen	2372	2288	2365	2325	2242	1985
Suikerbieten	1004	1171	1347	1252	940	1210
Ov. marktbaar gewassen	728	376	815	406	618	530(535)
Veehouderij en div. opbr.	247	239	263	158	141	140
Totaal opbrengsten	4895	4537	5152	4495	4248	4275(4280)
Arbeid (zonder bedrijfsleiding)	2117	2039	1771	1988	2000	2165
Werktuigen	824	853	855	892	874	870
Werk door derden	466	441	557	474	496	585
Gewaasbeschermingsmiddelen	646	573	491	576	583	635
Meststoffen	499	465	408	409	406	380
Zaaizaad en pootgoed	520	489	511	505	577	525
Grond en gebouwen (pachtbasis)	774	784	823	821	838	845
Veevoeder	109	118	29	28	4	5
Overige kosten	711	624	490	534	534	535
Totaal kosten	6666	6386	5935	6227	6312	6545
Netto-bedrijfsresultaat	-1771	-1849	-783	-1732	-2064	-2270(-2265)
III Arbeidsopbrengst ondernemer						
	-1200	-4400	23200	3200	-5000	-10000(-10000)
1) Tussen haakjes vrije produkten bij genormaliseerde opbrengstrijzen.						

Bedrijfsuitkomsten van grotere weidebedrijven in het Noordelijk kiel- en veenweidegebied

	1987/88	1988/89	1989/90	1990/91	Voorlopig 1991/92	Prognose 1992/93
I Algemene gegevens						
Cultuurgrond (ha)	38,20	39,70	39,80	40,10	40,70	40,50
Grasland en voedergrassen (ha)	36,80	38,30	38,20	38,40	38,90	38,70
Melkkoeien (stuks)	65,70	64,50	63,80	63,00	63,70	63,80
Fokzeugen (stuks)	0,20	0,20	0,20	0,30	0,30	0,30
Mestvarkens (stuks)	1,30	6,40	0,70	1,60	0,90	0,90
Aantal volwaardige arbeidskrachten	1,63	1,72	1,74	1,72	1,70	1,70
Productie in sbe	283	290	297	296	294	295
II Resultaten in gld. per ha						
Melkgeld	8909	8968	9262	8279	8443	8590
Omzet en aanwas rundvee	1248	1371	1503	1181	1125	1290
Opbrengst varkens	19	88	20	31	32	30
Overige opbrengsten	541	609	710	656	748	665
Totaal opbrengsten	10717	11036	11495	10137	10348	10575
Arbeid (zonder bedrijfsleiding)	3032	3014	3187	3248	3389	3490
Werktuigen	1357	1339	1526	1494	1514	1535
Werk door derden	357	304	340	317	297	310
Voeder	1958	1932	1799	1631	1794	1710
Meststoffen	529	487	467	419	420	365
Grond en gebouwen (pachtbasis)	1738	1746	1905	1930	1989	2000
Overige kosten	1752	1717	1996	2034	2059	2105
Totaal kosten	10723	10539	11220	11072	11463	11520
Netto-bedrijfsresultaat	-6	497	275	-935	-1115	-945
III Arbeidsopbrengst ondernemer	70500	85300	79200	47000	45000	51000

Bedrijfsuitkomsten van grotere weidebedrijven in het Westelijk weidegebied

	1987/88					1988/89					1989/90					Voorlopig		Prognose	
	1987/88	1988/89	1989/90	1990/91	1991/92	1992/93	1987/88	1988/89	1989/90	1990/91	1991/92	1992/93	1990/91	1991/92	1992/93	1991/92	1992/93		
I Algemene gegevens																			
Cultuurgrond (ha)	30,40	32,60	32,50	33,40	33,80	34,00	30,40	32,60	32,50	33,40	33,80	34,00	33,40	33,80	34,00	33,80	34,00		
Grasland en voedergewassen (ha)	30,30	32,50	32,50	33,30	33,70	33,90	30,30	32,50	32,50	33,30	33,70	33,90	33,30	33,70	33,90	33,70	33,90		
Melkoeien (stuks)	56,50	58,70	58,30	55,40	53,80	54,90	56,50	58,70	58,30	55,40	53,80	54,90	55,40	53,80	54,90	53,80	54,90		
Fokzeugen (stuks)	1,00	1,80	0,20	0,20	0	0	1,00	1,80	0,20	0,20	0	0	0,20	0	0	0	0		
Mestvarkens (stuks)	25,40	22,70	21,10	25,90	19,40	19,50	25,40	22,70	21,10	25,90	19,40	19,50	25,90	19,40	19,50	19,40	19,50		
Aantal volwaardige arbeidskrachten	1,53	1,64	1,60	1,54	1,55	1,55	1,53	1,64	1,60	1,54	1,55	1,55	1,54	1,55	1,55	1,55	1,55		
Productie in sbe	236	252	257	254	247	254	236	252	257	254	247	254	254	247	247	247	254		
II Resultaten in gld. per ha																			
Melkgeld	9179	9306	9791	8412	8457	8685	9179	9306	9791	8412	8457	8685	8412	8457	8685	8457	8685		
Omzet en aanwas rundvee	1541	1577	1652	1360	1326	1500	1541	1577	1652	1360	1326	1500	1360	1326	1500	1326	1500		
Opbrengst varkens	356	361	389	380	282	275	356	361	389	380	282	275	380	282	275	282	275		
Overige opbrengsten	452	469	570	591	603	510	452	469	570	591	603	510	591	603	603	603	510		
Totaal opbrengsten	11528	11713	12402	10743	10668	10970	11528	11713	12402	10743	10668	10970	10743	10668	10970	10668	10970		
Arbeid (zonder bedrijfsleiding)	3644	3523	3643	3551	3639	3820	3644	3523	3643	3551	3639	3820	3551	3639	3820	3639	3820		
Werktuigen	1357	1342	1510	1463	1472	1470	1357	1342	1510	1463	1472	1470	1463	1472	1470	1472	1470		
Werk door derden	345	319	307	323	332	345	345	319	307	323	332	345	323	332	345	332	345		
Veevoeder	2679	2509	2645	2242	2239	2120	2679	2509	2645	2242	2239	2120	2242	2239	2120	2239	2120		
Meststoffen	400	376	376	335	351	305	400	376	376	335	351	305	335	351	305	351	305		
Grond en gebouwen (pachtbasis)	1856	1822	2193	2212	2192	2180	1856	1822	2193	2212	2192	2180	2212	2192	2180	2192	2180		
Overige kosten	1690	1717	1995	2082	2153	2220	1690	1717	1995	2082	2153	2220	2082	2153	2220	2153	2220		
Totaal kosten	11971	11608	12669	12209	12378	12460	11971	11608	12669	12209	12378	12460	12209	12378	12460	12378	12460		
Netto-bedrijfsresultaat	-443	105	-267	-1466	-1710	-1490	-443	105	-267	-1466	-1710	-1490	-1466	-1710	-1490	-1710	-1490		
III Arbeidsopbrengst ondernemer																			
Arbeidsopbrengst ondernemer	65500	76200	67900	37400	34000	41000	65500	76200	67900	37400	34000	41000	37400	34000	41000	34000	41000		

Bedrijfsuitkomsten van grotere weldebedrijven in de zandgebieden

	1987/88					1988/89					1989/90					1990/91					Voorlopig					Prognose									
I Algemene gegevens																																			
Cultuurgrond (ha)	30,90					31,10					31,10					31,10					32,00					32,70					33,00				
Grasland en voedergewassen (ha)	30,40					30,40					30,30					31,10					31,10					31,80					32,10				
Melkkoaien (stuks)	60,40					58,60					56,40					59,20					59,20					59,20					59,60				
Fokzeugen (stuks)	1,70					1,50					1,60					2,60					2,60					2,30					2,30				
Mestvarkens (stuks)	32,90					32,10					36,00					26,80					26,80					24,20					24,40				
Aantal volwaardige arbeidskrachten	1,70					1,70					1,72					1,72					1,72					1,72					1,72				
Productie in sbe	260					260					264					276					276					274					277				
II Resultaten in gld. per ha																																			
Meikgeld	9537					9913					9808					9234					9234					9337					9530				
Omzet en aanwas rundvee	1799					1998					2279					1862					1862					1827					2075				
Opbrengst varkens	546					517					778					571					571					567					520				
Overige opbrengsten	481					629					663					782					782					844					745				
Totaal opbrengsten	12363					13057					13528					12449					12449					12575					12870				
Arbeid (zonder bedrijfsleiding)	3824					3828					4005					4022					4022					4143					4275				
Werktuigen	1536					1509					1618					1739					1739					1753					1765				
Werk door derden	403					424					425					439					439					469					485				
Veevoeder	3233					3105					2969					2867					2867					3104					2965				
Meststoffen	539					520					493					423					423					415					365				
Grond en gebouwen (pachtbasis)	1747					1767					1934					2073					2073					2121					2120				
Overige kosten	1976					2044					2304					2563					2563					2674					2725				
Totaal kosten	13258					13197					13748					14125					14125					14678					14700				
Netto-bedrijfsresultaat	-895					-140					-220					-1676					-1676					-2103					-1830				
III Arbeidsopbrengst ondernemer	48100					66300					64300					34800					34800					29000					38000				

Bedrijfsuitkomsten van grotere gemengde bedrijven met overwegend rundvee

	Algemene gegevens					Voorlopig		Prognose	
	1987/88	1988/89	1989/90	1990/91	1991/92	1992/93	1991/92	1992/93	
I	Algemene gegevens								
Cultuurgrond (ha)	24,00	26,60	28,80	30,80	32,10	30,00	32,10	30,00	
Grasland en voedergewassen (ha)	20,70	21,60	23,20	24,50	24,80	23,20	24,80	23,20	
Melkkoefen (stuks)	43,50	44,60	43,40	45,30	44,10	41,40	44,10	41,40	
Fokzeugen (stuks)	17,50	14,30	13,60	14,90	14,20	13,30	14,20	13,30	
Mestvarkens (stuks)	155,80	136,30	133,80	102,20	100,50	94,20	100,50	94,20	
Aantal volwaardige arbeidskrachten	1,72	1,75	1,70	1,85	1,82	1,75	1,82	1,75	
Productie in ebe	243	248	258	272	273	260	273	260	
II	Resultaten in gld. per ha								
Melkgeld	9108	8679	7754	7205	6986	7210	6986	7210	
Omzet en aanwas rundvee	1600	1779	1742	1362	1314	1555	1314	1555	
Opbrengst varkens	3988	2731	3603	2538	2746	2425	2746	2425	
Marktbaar gewassen	608	916	1043	1372	1471	1340	1471	1340	
Overige opbrengsten	<u>2978</u>	<u>2015</u>	<u>2167</u>	<u>2144</u>	<u>2161</u>	<u>1985</u>	<u>2161</u>	<u>1985</u>	
Totaal opbrengsten	18282	16120	16309	14621	14678	14515	14678	14515	
Arbeid (zonder bedrijfsleiding)	5106	4650	4229	4371	4263	4570	4263	4570	
Werktuigen	1841	1623	1623	1747	1724	1740	1724	1740	
Werk door derden	602	540	472	553	614	640	614	640	
Veevoeder	7635	5655	5484	4361	4466	4355	4466	4355	
Meststoffen	508	471	425	390	371	330	371	330	
Grond en gebouwen (pachtbasis)	2296	1966	1918	2135	2069	2080	2069	2080	
Overige kosten	<u>2911</u>	<u>2613</u>	<u>2672</u>	<u>2907</u>	<u>3079</u>	<u>3145</u>	<u>3079</u>	<u>3145</u>	
Totaal kosten	20899	17518	16823	16464	16585	16855	16585	16855	
Netto-bedrijfsresultaat	-2617	-1398	-514	-1843	-1907	-2340	-1907	-2340	
III	Arbeidsopbrengst ondernemer								
Arbeidsopbrengst ondernemer	22300	42400	60300	32800	30000	27000	30000	27000	

Bedrijfsuitkomsten van kleinere weidebedrijven in de klei-, veen- en zandgebieden

	1987/88					1988/89					1989/90					1990/91					Voortopig		Prognose	
	1987/88	1988/89	1989/90	1990/91	1991/92	1987/88	1988/89	1989/90	1990/91	1991/92	1987/88	1988/89	1989/90	1990/91	1991/92	1987/88	1988/89	1989/90	1990/91	1991/92	1992/93	1991/92	1992/93	
I	Algemene gegevens																							
	Cultuurgrond (ha)	16,20	16,90	16,90	16,70	16,90	16,90	16,90	16,70	17,00	16,90	16,90	16,90	16,70	17,00	16,90	16,90	16,90	16,70	17,00	17,30	17,00	17,00	
	Grasland en voedergewassen (ha)	16,10	16,80	16,40	16,40	16,80	16,40	16,40	16,40	16,70	16,80	16,40	16,40	16,40	16,70	16,80	16,40	16,40	16,40	16,70	17,00	17,00	17,00	
	Melkkoaien (stuks)	27,60	27,20	25,70	25,70	27,20	25,70	25,70	25,70	24,70	27,20	25,70	25,70	25,70	24,70	27,20	25,70	25,70	25,70	24,70	25,90	25,90	25,90	
	Fokzeugen (stuks)	0,80	1,00	0,80	0,70	1,00	0,80	0,80	0,70	0,50	1,00	0,80	0,70	0,50	0,50	1,00	0,80	0,70	0,50	0,50	0,50	0,50	0,50	
	Mestvarkens (stuks)	15,80	12,50	8,20	11,30	12,50	8,20	8,20	11,30	11,50	12,50	8,20	11,30	11,50	11,50	12,50	8,20	11,30	11,50	11,50	11,80	11,80	11,80	
	Aantal volwaardige arbeidskrachten	1,28	1,26	1,29	1,26	1,26	1,29	1,26	1,26	1,26	1,26	1,29	1,26	1,26	1,26	1,26	1,29	1,26	1,26	1,26	1,26	1,26	1,26	
	Productie in sbe	119	122	120	119	122	120	120	119	116	122	120	119	119	116	122	120	119	116	116	122	122	122	
II	Resultaten in gld. per ha																							
	Melkgeld	6896	7136	7064	6590	7136	7064	7064	6590	6527	7136	7064	6590	6590	6527	7136	7064	6590	6590	6527	6910	6910	6910	
	Omzet en aanwas rundvee	1424	1702	1652	1334	1702	1652	1652	1334	1311	1702	1652	1334	1334	1311	1702	1652	1334	1334	1311	1545	1545	1545	
	Opbrengst varkens	385	318	332	387	318	332	332	387	390	318	332	387	387	390	318	332	387	387	390	375	375	375	
	Overige opbrengsten	471	594	598	469	594	598	598	469	594	594	598	469	469	594	594	598	469	469	594	695	695	695	
	Totaal opbrengsten	9176	9750	9646	8780	9750	9646	9646	8780	8822	9750	9646	8780	8780	8822	9750	9646	8780	8780	8822	9325	9325	9325	
	Arbeid (zonder bedrijfsleiding)	5498	5357	5378	5558	5357	5378	5378	5558	5611	5357	5378	5558	5558	5611	5357	5378	5558	5558	5611	5965	5965	5965	
	Werktuigen	1227	1208	1251	1343	1208	1251	1251	1343	1323	1208	1251	1343	1343	1323	1208	1251	1343	1343	1323	1325	1325	1325	
	Werk door derden	332	324	345	346	324	345	345	346	383	324	345	346	346	383	324	345	346	346	383	400	400	400	
	Veevoeder	2237	2258	2012	1892	2258	2012	2012	1892	1903	2237	2012	1892	1892	1903	2237	2012	1892	1892	1903	1985	1985	1985	
	Meststoffen	406	409	355	318	409	355	355	318	324	406	355	318	318	324	406	355	318	318	324	285	285	285	
	Grond en gebouwen (pachtbasis)	1331	1356	1436	1607	1356	1436	1436	1607	1641	1331	1436	1607	1607	1641	1331	1436	1607	1607	1641	1650	1650	1650	
	Overige kosten	1583	1597	1773	1850	1597	1773	1773	1850	1916	1583	1773	1850	1850	1916	1583	1773	1850	1850	1916	1980	1980	1980	
	Totaal kosten	12614	12509	12550	12913	12509	12550	12550	12913	13099	12614	12550	12913	12913	13099	12614	12550	12913	12913	13099	13585	13585	13585	
	Netto-bedrijfsresultaat	-3438	-2759	-2904	-4133	-2759	-2904	-2904	-4133	-4277	-3438	-2904	-2904	-4133	-4277	-3438	-2904	-4133	-4133	-4277	-4260	-4260	-4260	
III	Arbeidsopbrengst ondernemer																							
	Arbeidsopbrengst ondernemer	15200	25900	24000	8800	25900	24000	24000	8800	8000	15200	24000	24000	8800	8000	15200	24000	24000	8800	8000	11000	11000	11000	

Bedrijfsuitkosten van kleinere gemengde bedrijven met overwegend rundvee

	1987/88	1988/89	1989/90	1990/91	Voorlopig 1991/92	Prognose 1992/93
I Algemene gegevens						
Cultuurgrond (ha)	14,10	12,60	14,10	14,90	14,80	15,00
Grasland en voedergewassen (ha)	11,90	11,30	11,50	12,40	11,90	12,00
Melkkoelen (stuks)	22,00	22,50	20,20	21,20	20,30	21,00
Fokzeugen (stuks)	11,70	12,50	7,80	10,00	9,60	9,80
Mestvarkens (stuks)	89,80	92,80	88,60	82,60	80,00	81,00
Aantal volwaardige arbeidskrachten	1,44	1,42	1,40	1,40	1,40	1,40
Productie in sbe	126	125	124	124	121	125
II Resultaten in gid. per ha						
Melkgeld	6153	7556	6540	5975	5972	6295
Omzet en aanwas rundvee	1401	1757	1728	1152	1206	1390
Opbrengst varkens	2279	4420	4511	3709	4003	3595
Marktbaar gewassen	588	402	663	584	595	575
Overige opbrengsten	1340	714	892	560	683	610
Totaal opbrengsten	11761	14849	14334	11980	12459	12465
Arbeid (zonder bedrijfsleiding)	6977	8100	7292	7019	7097	7420
Werktuigen	1328	1553	1401	1585	1509	1515
Werk door derden	391	427	469	446	471	490
Vesvoeder	4382	5853	4800	3985	4399	4400
Meststoffen	453	376	408	367	316	305
Grond en gebouwen (pachtbasis)	1629	1658	1689	1732	1766	1780
Overige kosten	2175	2380	2190	2338	2425	2470
Totaal kosten	17335	20347	18249	17473	17983	18385
Netto-bedrijfsresultaat	-5574	-5498	-3915	-5493	-5524	-5920
III Arbeidsopbrengst ondernemer	-9100	5200	22100	-13300	-10000	-13000